

ҚСЗИ

Қазақстан Республикасы
Президентінің жанындағы
Қазақстан стратегиялық
зерттеулер институты

Қоғам & Дәуір

www.kaziss.kz

3/2021

ҒЫЛЫМИ - САРАПТАМАЛЫҚ ЖУРНАЛ

ТӨЛЕУТАЙ СҮЛЕЙМЕНОВ –
ДӘУІР ТҰЛҒАСЫ

«Жұмсақ күш» саясатын зерттеудегі
классификациялық ерекшеліктер

Ақпарат Құралдары ҚХР «Жұмсақ күш»
саясатының құралы ретінде

Қазақстанда жергілікті өзін-өзі
басқаруды дамытудың тарихи
кезеңдері және қазіргі тенденция

Қазіргі Қазақстандағы діндендіру үдерісі:
ерекшеліктер мен үрдістер

ҚХР сыртқы саясатының
трансформациясындағы «адамзат тағдырының
ортақ қауымдастығы» концепциясы

Kazakhstan's national identity in the context
of strategic partnership with Russia

Орталық Азия бойынша тарихи
әдебиеттерге шолу

Бас редактор бағаны

Сәкен Есіркеп

Назерке Жаукеева
Индира Рыстина

Бауржан
Шериязданов

Елена Бурова
Әсел Назарбетова

Олжас Бейсенбаев
Срикант Кондапалли

Жанат Мақашева
Асем Кашкинбаева

Мұрат Лаумулин

Нұр-Сұлтан

ISSN 2414-5696

9 772414 569169

03

Олжас Бейсенбаев¹, Срикант Кондапалли²

*¹Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті қытайтану кафедрасының PhD докторанты (Алматы, Қазақстан)
beisenbayev.olzhas@gmail.com*

²Дж.Неру университетінің қытайтану профессоры (Нью-Дели, Индия) srikanth@mail.jnu.ac.in

ҚХР СЫРТҚЫ САЯСАТЫНЫҢ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫНДАҒЫ «АДАМЗАТ ТАҒДЫРЫНЫҢ ОРТАҚ ҚАУЫМДАСТЫҒЫ» КОНЦЕПЦИЯСЫ

Аңдатпа. «Адамзат тағдырының ортақ қауымдастығы» – Қытай дипломатиясындағы жаңа концепция болғанымен, соңғы бесжылдықта Қытай Компартиясы, ҚХР Төрағасы Си Цзиньпиннің баяндамаларында жиі қолданылады. Концепцияға қатысты отандық академиялық зерттеулердің жетіспеушілігін ескере отырып, оның мағынасы, себептері және салдарын қарастырудың өзектілігі артады. «Адамзат тағдыры қауымдастығының» түбегейлі мақсат-міндеті айқын болмағанымен, Қытайдың халықаралық қатынастар жүйесінде өзін жауапты мемлекет ретінде таныту, ХХІ ғасырдың екінші-үшінші онжылдықтарында «стратегиялық мүмкіндіктер кезеңін» қолдану, жаһандық басқару жүйесін реформалау ұзақмерзімді жоспарының бөлігі ретінде қаралады. Қытай ұсынған концепция бастапқыда халықаралық конфликтілердің эскалациясы, қаржы-экономикалық дағдарыс жағдайында ұтымды және тартымды көрінгенімен, дамыған елдерді айтпағанда, дамушы әлемнің осы тұжырымдаманы қабылдауында қарама-қайшылықтар бар. Қытайтану және халықаралық қатынастар саласындағы зерттеушілердің материалдарына назар аудара отырып, Қытайдың сыртқы саяси парадигмасындағы «адамзат тағдырының қауымдастығы» идеясының басқа концепттермен байланысына, ҚХР сыртқы саясатының трансформациясы контекстінде кешенді қарастыру қажет.

Түйін сөздер: *«Адамзат тағдырының қауымдастығы», жаһандық басқару, «Белдеу мен жол» инициативасы, сыртқы саясат, Қазақстан-Қытай, Си Цзиньпин, БЖИ, ҚХР.*

Олжас Бейсенбаев, Срикант Кондапалли
КОНЦЕПЦИЯ «СООБЩЕСТВА ЕДИНОЙ СУДЬБЫ
ЧЕЛОВЕЧЕСТВА» В ТРАНСФОРМАЦИИ ВНЕШНЕЙ
ПОЛИТИКИ КНР

Аннотация. «Сообщество единой судьбы человечества» – новая концепция в китайской дипломатии, которая в последние пять лет все чаще используется в докладах Председателя Компартии Китая Си Цзиньпина. Учитывая малое количество отечественных академических исследований, касающихся темы концепции, возрастает актуальность рассмотрения ее смысла, причин и последствий. Хотя принципиальная цель и задача «сообщества судьбы человечества» не ясны, в системе международных отношений Китая она рассматривается как важная часть долгосрочного плана реформирования глобальной системы управления, становления Китая как ответственной державы и использования периода «стратегических возможностей» во втором и третьем десятилетиях XXI века. В условиях эскалации международных конфликтов, финансово-экономического кризиса предложенная концепция привлекла интерес международной аудитории, но существуют противоречия в ее восприятии среди развивающихся стран, не говоря уже об основных акторах мирового порядка. Обращая внимание на материалы исследователей в области китаеведения и международных отношений, необходимо комплексно рассмотреть связь «сообщества судьбы человечества» с другими концептами во внешнеполитической парадигме Китая, также в контексте трансформации внешней политики КНР.

Ключевые слова: «сообщество единой судьбы человечества», глобальное управление, инициатива «Пояс и путь», внешняя политика, Казахстан-Китай, Си Цзиньпин, ИПП, КНР.

Olzhas Beisenbayev, Srikanth Kondapalli
THE CONCEPT OF THE “COMMUNITY OF COMMON
DESTINY FOR MANKIND” AND THE TRANSFORMATION OF
CHINA’S FOREIGN POLICY

Abstract. The «community of common destiny for mankind» is a new concept in Chinese diplomacy, which has been increasingly used in the reports of the Chairman of the Communist Party of China Xi Jinping in the past five years. Given the small number of domestic academic studies dedi-

cated to this concept, the relevance of considering its meaning, motives and implications is increased. Although the fundamental goal and task of the «community of common destiny for mankind» is not clear, and in the system of China's international relations it is considered as an important part of the long-term plan for reforming the global governance system, establishing China as a responsible power and using the period of «strategic opportunities» in the second and third decades of the XXI century. During the escalation of international conflicts, and ongoing financial and economic crisis, the proposed concept has attracted the interest of an international audience, but there are contradictions in its perception among developing countries, also the world's leading actors. After examining the materials of researchers in the field of China studies and international relations, it is necessary to comprehensively consider the connection of the «community of common destiny for mankind» with other concepts under the foreign policy paradigm of China, also in the context of the transformation of China's foreign affairs.

Keywords: *«community of common destiny for mankind», global governance, the Belt and Road initiative, foreign policy, Kazakhstan-China, Xi Jinping, BRI, China.*

Кіріспе

XXI ғасырда Қытай Халық Республикасы үшін әлемдік тәртіп, жаһандық проблемаларды шешу жолдары, энергетикалық ресурстарға қол жеткізу аса маңызды. Соңғы онжылдықта жаһандық қаржы-экономикалық дағдарыс, саяси жүйедегі белгісіздік пен тұрақсыздық, халықаралық қатынастар «архитектурасының» өзгеруіне байланысты ҚХР дипломатиялық стратегиясын концептуалдық тұрғыда толықтырып келеді. Қытайдың әр кезеңдегі сыртқы саяси доктриналары оның ішкі мемлекеттік мобилизациясы, қауіпсіздік пен тұрақтылық, экономикалық глобализациясымен байланысып жатыр. Ұзақмерзімді стратегия және соған жеткізетін аралық концепция, доктрина, инициативалар шеңберінде Қытайдың аймақтағы ықпалы мен әлемдік амбициясының артып келе жатқаны сөзсіз. Қытай ұсынған ауқымды инфрақұрылым-инвестиция жобалары Шығыс Қытайдан Орталық, Оңтүстік, Оңтүстік Шығыс Азия, Африка, Латын Америкасына дейінгі аралықтағы дамушы мемлекеттерді өзіне тартуда. ҚХР-АҚШ сауда, технологиялық әрі идеологиялық текетіресі, Ресейге салынған санкциялар, Ауғанстаннан АҚШ әскерінің шығарылуы, жаһандық пандемия жағдайында саяси истеблишмент пен академиялық органның,

қоғамның назары Қытайдың мегажобаларына бұрылды. Кейбір мемлекеттер Қытаймен қарым-қатынас жүргізу бағыттарын қайта қарастыруда.

ҚХР өзінің ішкі және сыртқы саясатын белгілі тұжырымдама, доктринаға сәйкес белгілейді және ол сатылы түрде трансформацияланып келеді. Саясаттың ішкі-сыртқы контурын ұрандар, доктрина, бастамаларға сай анықтау мемлекеттік саяси дәстүрі және әлемді қабылдау философиясымен, сондай-ақ автократиялық биліктің ерекшелігімен байланысып жатыр. ҚХР құрылған уақыттан бергі «Үлкен секіріс»(大跃进 – da yue jin), «Мәдени революция»(文化大革命 – wenhua da geming), «Бейбіт қатар өмір сүрудің бес принципі»(和平共处五项原则 – heping gongchu wuding yuanze), «Төрт модернизация»(四个现代化 – sige xiandaihua) мен «Үштік өкілдік»(三个代表 – san ge daibiao), «Реформа және ашықтық» саясаты(改革开放 – gaige kaifang), «Қытайлық ерекшелігі бар социализм»(中国特色社会主义 – zhongguo tese shehui zhuyi), «Қытай арманы»(中国梦 – zhongguo meng) соның бір дәлелі. Мұның барлығы Қытай коммунистік партиясының мемлекеттің әлауқатын арттыру, әлеуметтік-экономикалық жаңғырту мақсатында қабылдаған, жаппай насихаттаған табысты және табыссыз реформалары. XX ғасырдың соңына қарай көршілес алып держава – Совет үкіметі құлаған соң, ЖІӨ өсіп, әлеуметтік-экономикалық тұрғыда модернизацияланған Қытай батысындағы жаңа тәуелсіз мемлекеттер, жалпы әлем елдерімен дипломатиялық байланысын жүйелеу мақсатында жаңа сыртқы саясат концепцияларын қабылдай бастады. Қытайдың жаңа кезеңдегі сыртқы саяси курсына оның ежелгі принциптері, орталық – периферия, үлкен – кіші мемлекет аспектілері де ескерілгенін ұмытпау қажет. Бірақ бүгінгі Қытай «жаңа дәуірдегі қытайлық ерекшелігі бар социализм», «халықаралық қатынастардың жаңа сипаты» сияқты ішкі-сыртқы саяси идеяларды ұсыну арқылы өзінің стратегиясын жаңа мазмұнмен толықтырып отырғанын жоққа шығара алмаймыз. Совет Одағынан бөлініп шыққан он бес мемлекеттің ішіндегі Қазақстан үшін де Қытайдың сыртқы саяси ұстанымдары өте өзекті болғаны анық. Ежелгі Жібек жолының бойында, геосаяси өзекті аймақта орналасқан, Совет үкіметінен ядролық арсенал «мұра» болып қалған, этникалық құрамындағы түркі-мұсылман сипаты басым Орталық Азияда тәуелсіз мемлекеттердің құрылуы және олардың Шыңжаң-Ұйғыр автономиялық ауданымен іргелес жатуы қай жағынан қараса да Қытай үшін, Қазақстан тарапына да стратегиялық тұрғыда маңызды болды. Қазіргі уақытта Қазақстан Қытайға көршілес, мәңгілік

стратегиялық жан-жақты әріптестік орнатқан мемлекет ретінде «Адамзат тағдырының ортақ қауымдастығы» концепциясының және оның практикалық механизмі «Белдеу мен жол» инициативасының маңызды транзиттік аймағында орналасқан. Сондықтан бұл тақырып қазақстандық қытайтанушылар үшін өзекті болып саналады. Мақалада ҚХР сыртқы саясатының трансформациясындағы, сондай жаһандық басқару контекстіндегі «Адамзат тағдырының ортақ қауымдастығы» концепциясы, оның кеңеюі және басқа идеялармен байланысы зерттеу нысаны болып алынған. Соңғы жылдары отандық сарапшылардан осы тақырыпты зерттеген Н.Алдабек [1], Н.Мұқаметханұлы [2], С.Кожирова [3], А.Нұридденова [4], Д.Жекенов, М.Макишева, С.Джакубаева [5]; ресейлік зерттеушілер: А.Тушков, Д.Фоменко [6], А. Семенов, А.Цвык [7]; Қытайдан Чжан Дэньхуа [8], Чэнь Чжаохэ [9], Чжао Сяочунь [10], Дин Цзюнь, Чэн Хунцзинь [11], Ван Цзяньвэй [12]; батыс эксперттері М.Суэйн [13], Н.Ролланд [14], Д.Тобин [15], Г.Штек [16] және т.б ғалымдардың еңбектері назарға алынды.

Зерттеу әдістемесі

Қырғи-қабақ соғыс аяқталғаннан кейін саяси және экономикалық баланстың бұзылуымен бірге жаһандық проблемалар шиеленісе бастады. Жаһандық басқару (global governance) халықаралық саяси экономикадағы өзекті зерттеу тақырыбына айналды. 1990 жылдардан бастап «басқару» термині батыс академиялық ортасында кең тарап, ғалымдары мен халықаралық ұйымдар жаһандық басқаруды өз пайымынша дамыту жолдарын қарастырды.

Бүгінгі жаһандық басқару бұрын-соңды болмаған деңгейде халықаралық және трансұлттық саясаттың барлық саласына ықпал етуде. Жаһандық басқаруды бұрын қарастырған теориялық парадигмалардың көпшілігі бұл процестің барлық тұстарын қамти алмады. Оның күрделілігін көрсету үшін әр парадигманың жеке элементтерін біріктіру қажет. Оны тұжырымдау реализмнің, институционализмнің, конструктивизмнің және плюрализмнің аспектілерін үйлестіруді талап етеді. Жаһандық басқару – динамикалық, жан-жақты, көпдеңгейлі және күрделі жаһандық жүйе. Ол бойынша идеалды және интерсубъективті жоспарда құрылған, жеке мүдделерден құралған көптеген мемлекеттік және мемлекеттік емес субъектілердің жаһандық тәртіпті ұжымдық басқару функциясын айтады.

1990 жылдары шыққан зерттеулердегі жаһандық басқару теориясына қатысты көзқарас балама теорияларға сәйкес келеді.

Мәселен, Джеймс Н. Розенау жаһандық басқарудың онтологиясын зерттеді; Роберт Латам Розенаудың сыни ойлау бағытын дамытты, ал Майкл Г. Шехтер жаһандық басқару комиссиясының 1995 жылғы есебін, Ронен Палан жаһандық басқаруды кім жүргізу керек екенін қарастырды. Тимоти Синклер жаһандық басқаруға күнделікті өмір деңгейінде назар аударды, ал Мартин Хьюсон әлемдік тәртіпті ақпараттандырудың ұзақмерзімді талдауын ұсынса, Ронни Д. Липшутц жаһандық азаматтық қоғамның мән-маңызын зерттеді [17, 101 б.]. М. Зюрн ұсынған жаһандық басқару қазіргі халықаралық жүйені бұрынғыдан сапалы түрде ажырататын саяси жүйе деген пікірді ұстанады. Ол жаһандық басқаруды «ұлттық шекара шеңберінде билік жүргізу, сондай-ақ ұлттық мемлекеттен тыс келісілген нормалар мен ережелер» деп анықтайды. Қазіргі заманғы жүйе жаһандық билік беделінің жоғары болуымен, сонымен қоса оған қарсылықтың артуымен ерекшеленеді деп мәлімдейді [18].

ҚКП ХІХ съезіндегі баяндамасында Си Цзинпин ҚХР жауапты держава ретінде жаһандық басқару жүйесін реформалауға және құруға белсенді қатысатынын айтты. Ол «адамзат тағдырының ортақ қауымдастығы» мен «Белдеу және жол» инициативасын іске асыру арқылы жаһандық басқаруға үлес қосу қажеттігін атап өтті. Сондықтан тақырыпты талдауда ҚХР сыртқы саяси трансформациясындағы «адамзат тағдырының» концепциясы жаһандық басқару контекстінде және жүйелі зерттеу, салыстыру және тарихи зерттеу әдістері қолданылды. Мақалада қытай тіліндегі түпнұсқа деректерге басымдық берілген.

Зерттеудің нәтижесі

«Адамзат тағдырының қауымдастығы» концепциясын түсіну үшін Қытайдың Конституциясы, ҚХР Төрағасы мен партия жетекшілерінің баяндамалары, түпнұсқадағы ресми құжаттарды қарастыру қажет. ҚХР-дың сыртқы саясаттағы бұлжымайтын принциптері оның Конституциясында көрсетілген. Ол – сыртқы саяси курстың дербестілігі, Қытайдың әлемдік үрдіспен байланысты болуы, бейбіт қатар өмір сүрудің бес принципін ұстану, дипломатиялық қатынасты дамыту, экономикалық және мәдени байланысқа басымдық беру, империализм, гегемонизм мен колониализмді мойындамау және т.б. [19]. Міне осы принциптерді басшылыққа ала отырып, әлемдегі және ішкі ахуалға қарай Қытай компартиясы елдің сыртқы саясатын, дипломатиялық практикасын жетілдіріп отырды. 2018 жылғы ҚХР Конституциясына енгізілген толықтырулар мен өзгертулер оның жана дәуірдегі жаһандық басқару ұмтылысын айқындап берді. ҚХР

реформаторы Дэн Сяопин уақытында «өз мүмкіндіктерін жасыру, орайлы сәтті күту» (韬光养晦 有所作为 – tao guang yang hui, you suo zuo wei) принципіне сүйеніп, сыртқы саясатта өзіне инициатива алмайтын, көп жағдайда бақылаушы позициясында болды. Бірақ көп зерттеуде жазылып жүргендей, бұл мемлекеттің толықтай жабық және жасырын болғанын білдермейді. «Қытайлық ерекшелігі бар социализм» принципін дайындап, күрделі экономикалық реформа арқылы Қытайды жаһандық экономикаға интеграциялау Дэн Сяопин кезінде іске асырылды. Алғашқыда Қытай Халық Республикасы ішкі әлеуметтік-экономикалық модернизацияға көңіл бөліп, сыртқы әлемнен реформаның жолдарын үйренуге, қос держава – АҚШ пен КСРО арасында баланс сақтауға тырысты. Алайда, 1989-1999 жылдары ҚХР ішкі жағдайы мен әлемдік тәртіптің өзгере бастауына орай, бұл Қытайдың аймақтағы және жаһандағы белсенділігін шектейтінін түсінген ҚХР төрағасы Цзян Цзэмин жаңа концепцияларды қабылдады. Осы аралықтағы «Кешенді ұлттық қуат» (综合国 - zonghe guoli) концепциясының мақсаты – мемлекеттің қуатын тек әскери фактор арқылы емес, кешенді түрде, яғни экономикалық, ғылыми-техникалық даму арқылы нығайту, Қытайды әлемдік қауымдастықтың беделді мүшесі ретінде орнату болды [20, 11 б.]. Ішкі әлеуметтік-экономикалық модернизациясын нығайтып алған Қытай осы кезеңде сыртқы аренаға шығуды көздейді. Қайта құру кезеңіне дейін мемлекет экономикасы салыстырмалы түрде тұйық күйде болды, сондықтан импорт және экспорт деңгейі әлі де төмен еді. Осы аралықта мемлекеттің экономикалық потенциалын арттыру үшін «Реформа және ашықтық» саясатының жалғасы ретінде сауда-инвестиция саласын, экономикалық интеграциясын нығайтуға бағытталған «Сыртқа шығу» (走出去 – zou chu qu) стратегиясы қабылданды. «Сыртқа шығу» саясатын жүргізгелі сауда-экономикалық салаға қатысты негізгі идеялар мен саясат реттеліп, жетілдіріліп отырды. Бұл концепция Қытайдың сауда-экономикалық дамуындағы тарихи кезең – ДСҰ кіруімен жалғасын тапты және соңғы отызжылдықта бұрын-соңды болмаған қаржы-экономикалық дамудың драйвері болды. Жаңа ғасырдың басына қарай ҚХР-дың ЖІӨ мен сауда-саттық көлемі, өндірістік қуаты бірнеше есе артты. Бүгінгі «Белдеу мен жол» инициативасы аясындағы шет елдік жобаларға қатысып жатқан қытайлық кәсіпорындар «Сыртқа шығу» компаниясы арқылы жүргені айтылады [21].

Жаңа ғасырдың басында Қытай өзін тек аймақтық держава емес, жаһандық тәртіпке ықпалы бар мемлекет ретінде көре бастады. Қытай әлемде болып жатқан саяси оқиғаларға нейтралды көзқарас

ұстанатын бақылаушы статусынан халықаралық қатынастар жүйесіне белсенді қатысушы мемлекетке айналды. Өйткені осы кезеңде Қытай бірқатар шекаралық мәселесін шешіп, Сянган мен Аомынді өзіне қайтарып, Қытай қауіпсіздігі үшін маңызды халықаралық ұйымдарды (ШЫҰ, АӨСШК) құрушы мен қолдаушылардың бірі болды. ҚХР Төрағасы мен Қытай коммунистік партиясының идеологтары әлемдік державалармен бәсекелестікті білдіретін халықаралық қатынастың көпполярлы жүйесі туралы айта бастады [22]. Яғни, АҚШ пен КСРО үкіметі жетекші болған биполярлы әлемдік жүйенің уақыты өтіп, ықпал аймағын бөлісетін бірнеше орталықтары бар көпполлюсті жаһандық тәртіп насихатталды. Сол уақытта қабылданған тағы бір маңызды тұжырымдама - «Қытай халқының ұлы өрлеуі» (中华民族伟大复兴 – zhonghua minzu weida fuxing). Коммунистік партияның XVI съезінде жарияланған бұл концепция модернизацияны алға жылжыту, Отанның бірігуін аяқтау және әлемдегі бейбітшілікті қорғау, бейбіт қатар даму сынды міндеттерді алға қойды. Қытай коммунистік партиясы ұлы өрлеудің мақсаттарын қытайлық ерекшелігі бар социализм жолынан көрді [23].

Қытайдың жариялаған сыртқы саясат концепцияларын әлемдік қауымдастық әрқалай қабылдайды. ҚХР-дың сауда-экономикалық белсенділігі артып, кешенді ұлттық қуаты күшейіп, халқының өрлеу қарқынынан ірі державалар мен аймақтағы дамушы мемлекеттер сескене бастайды. Сыртқы қолайлы жағдай Қытайдың ішкі тұрақтылығы үшін де маңызды болғандықтан, ҚХР тарапы «Бейбіт өрлеу» (和平崛起 – heping jueqi) концепциясын ұсынды. Осылай ҚХР өзінің жетекші мемлекет болу жолында күш қолданбайтынын білдірді [24]. Бірақ әлемдік қауымдастық әскері модернизацияланған, сауда-экономикалық ықпалы артушы мемлекеттің «бейбіт өрлеуіне» күмән келтіріп, аталған бастама жиі сынға алынды. Жалпы алыс-жақын мемлекеттердің Қытайды қабылдауында күрделі және ұзаққа созылатын қарама-қайшылықтар бар. Сондықтан ҚХР төрағасы Ху Цзинтао сыртқы саясатта гуманистік құндылықтарға жүгіне отырып, «үйлесімді әлем» (和谐世界 – hexie shijie) тұжырымдамасын жариялады. «Үйлесімді әлемге» сәйкес Қытай АҚШ, Ресей, Жапония, көршілес елдер, дамушы мемлекеттермен байланысын үйлесімді жағдайда дамытатынын білдірді. Яғни, ҚХР өзін әлемдік державалармен тең дәрежеде және теңгерімді байланыс ұстауға қауқарлы мемлекет қылып көрсеткісі келді. ҚХР-дың сыртқы саяси-мәдени ықпалын арттыру, оның тартымды имиджін орнату үшін «үйлесімді әлемнің» заңды жалғасы ретінде шыққан «жұмсақ күш» (软实力 – guan shili) идеясы халықаралық алаңда қызу талқылады [25, 27716.]. Қытайдың

энергетикалық-экономикалық белсенділігі, инфрақұрылымдық-инновациялық жобалары, халықтың миграциясын шет елдің қоғамы қабылдау үшін мәдени ықпалдастық қажет болды. Сондықтан көптеген дамушы мемлекеттерде ашқан Конфуций орталықтары мен қытай тілі кабинеттері, мәдени фестивальдер мен апталықтар, оқу гранттары «жұмсақ күштің» құралы ретінде танылды. Бірақ ҚХР Төрағалығына Си Цзиньпиннің келуімен Қытай өзінің стратегиялық қызығушылықтарын белсенді қорғап, жаһандық проблемаларға жауапкершілікпен үн қата бастады. «Бесінші буын» басшыларының жетекшілігімен ҚХР сыртқы саясаты мүлде жаңа сипат алды. Батыс эксперттері Қытайдың жаңа үлгідегі дипломатиясы туралы «wolf and warrior diplomacy» деген түсінікті айналымға енгізіп жіберді. Си Цзиньпин «Қытай арманын» (中国梦 – zhongguo meng) орындау мақсатын жариялап, оған жеткізетін бірқатар ішкі және сыртқы даму концепцияларын қабылдады. ҚКП Төрағасы Си Цзиньпиннің сөздерінде ол «中华民族伟大复兴的中国梦» (Қытай халқының ұлы өрлеуінің қытайлық арманы) деп те жарияланды. «Қытай арманы» туралы алғашқы баяндамасында Си Цзиньпин сыртқы саясатта Қытай бейбіт даму жолын жалғастырып, ашықтық, достық стратегиясын, сонымен қоса халықаралық жауапкершілік пен міндеттемелерді орындайтынын айтты [26]. Аталған «Қытай арманынан» тарайтын «Жаңа дәуірдегі қытайлық ерекшелігі бар социализм» (新时代中国特色社会主义思想 – xin shidai zhongguo tese shehui zhuyi sixiang), «Жаңа дәуірдегі қытайлық ерекшелігі бар үлкен мемлекеттің дипломатиясы» (新时代中国特色社会主义思想 – xin shidai zhongguo tese daguo waijiao), «халықаралық қатынастардың жаңа сипаты» (新型国际关系 – xinxing guoji guanxi) ҚХР Төрағасы Си Цзиньпин қолға алған және белсенді іске асырып жатқан концепциялар. Соның ішінде «Адамзат тағдырының ортақ қауымдастығы» (人类命运共同体 – renlei mingyun gongtongti) концепциясы Си Цзиньпин ҚХР Төрағалығына келген уақытта сыртқы саясатта басымдыққа ие болды. Ху Цзинтао алғаш рет 2007 жылы баяндамасында «ортақ тағдыр» туралы сөз қозғағанда Тайван мен құрлықтағы Қытайдың қатынасына тоқталды. Ол уақытта «ортақ тағдыр» ұғымы ҚХР ішкі тұтастығы мен тұрақтылығын нығайтуға бағытталған еді. «Адамзат тағдырының қауымдастығы» Ху Цзиньтао қабылдаған «үйлесімді әлемнің» жалғасы әрі толықтырылуы болса, екінші жағынан Қытайдың аймақтық қана емес, әлемдік держава ретіндегі жауапкершілігі мен белсенділігін растайды.

Біздің зерттеуімізше, он жылға жуық уақытта бұл концепция идеядан нақты іс-қимыл жүйесіне дейінгі трансформациядан өтті.

«Адамзат тағдырының қауымдастығы» Қытайдың сыртқы саяси парадигмасында орны бар, талқылаудан және сынақтан өткізілген концепция. «Адамзаттың ортақ тағдыры» концепциясының алдыңғы идеялардан басты ерекшелігі – БҰҰ тұрақты даму мақсаттарымен үйлескен, Қытайдың проактивті іс-қимылын идеялық тұрғыда қамтамасыз ететін әлдеқайда ауқымды және әмбебап концепция. 2011-2013 жылдары бұл идея ретінде ішкі Қытайға таныстырылып, бағыт-бағдары қалыптасса, 2014-2016 жылдары БҰҰ алаңында және әлемдік аудиторияға жарияланды, ал 2017 жылы Коммунистік партияның жарғысы, кейін ҚХР Конституциясына енген соң, Қытайдың жаһандық басқаруға ұсынған ауқымды концепциясына айналды. Ал 2020 жылғы COVID-19 пандемиясының таралуы кезеңінде шыққан «адамзаттың ортақ денсаулығының қауымдастығы»(人类健康共同体 – renlei jiankang gongtongti) [27], «Денсаулықтың Жібек жолы» (健康丝绸之路 – jiankang sichou zhilu), Қытай концепциясының жаңа жағдайға бейімделуі мен икемділігі оның келесі даму сатысына өткенін көрсетеді.

ҚХР концепцияда көрсетілген «өзара пайда табу», «бірлесіп жеңіске жету» ұсынысы арқылы қауіпсіз, жасыл және инновацияға сүйенетін мемлекет ретінде имидж орнатқысы келеді. Бірақ Қытайдың ішкі жүйесінде түсінікті идеялары мен доктриналары сыртқы контурда әрқилы қабылданады. «Бейбіт дамуды» ұсына отырып, «Қытай қаупін» сейілтуге тырысқаны сияқты, «адамзат тағдырының қауымдастығы» да Қытайдың бейбіт өрлеуіне сыртқы стратегиялық күдіктерді жою және Қытайдың экономикалық ықпалын кеңейтуге қолайлы органы дайындайды. 2017 жылы 14-15 мамырда Бейжіңде өткен «Белдеу мен жол» форумында Си Цзиньпин «адамзат тағдырының ортақ қауымдастығына» қарай жылжу – «Белдеу мен жолдың» басты мақсаты екенін айтқан еді. Ал «Бір белдеу, бір жол» инициативасы Батыс, Жапония, Индия, Аустралия ғалымдарының зерттеулерінде «қарыздың қақпаны», «геостратегиялық жоба», «Қытайдың экономикалық экспансиясы» ретінде қаралады. «Белдеу мен жол» инициативасы әлемнің көптеген елдерінің сауда-экономикалық, инфрақұрылымдық интеграциясына мүмкіндік бергенімен, дәстүрлі мәдениеті мен қазіргі саяси курсы, экономикалық даму деңгейі әртүрлі мемлекеттердің қабылдауында проблемалардың бар екенін көрсетті.

Нәтижелерді талқылау

Қытай, Батыс және Ресей ғылыми орталарындағы «адамзат тағдырының қауымдастығы» идеясының мән-мағынасы жөніндегі

пікірталас жалғасып жатыр. Кейбір ғалымдар өз еңбектерінде концепцияның негізін қытайдың ежелгі өркениеті мен дәстүрлі мәдениетінен, басқалары коммунистік теориядан, қытайлық ерекшелігі бар социализмнен, сондай-ақ БҰҰ тұрақты даму мақсатымен үйлесетін жаһандық басқару мақсатынан көреді. Ресейлік және батыс, қытай ғалымдарының бұл идеяның пайда болуы, сондай-ақ оны жүзеге асырудың мақсаты мен міндеті туралы консенсус жоқ. Отандық зерттеушілердің жұмыстарында ең алдымен осы концепцияның атауы мен мағынасы әртүрлі нұсқада ұсынылады. Мәселен, А.Нуридденованың мақаласында [4, 54 б.] ол «Тағдыры ортақ жаһандық қауымдастық» деп берілсе, Д.Жекеновтың мақаласы «Адамзаттың ортақ тағдыры» бастамасы» деп берілген [5, 13 б.]. Зерттеу жұмыстары бірізді және отандық шығыстануда ғылыми айналымға енуі үшін түпнұсқадағы 人类命运共同体 (renlei mingyun gongtongti), ағылшынша «community of common destiny for mankind», орысша «сообщество единой судьбы человечества» концепциясын қазақша «Адамзат тағдырының ортақ қауымдастығы» деп қарастыруды ұсынамыз. «Адамзат тағдырының ортақ қауымдастығы» ресми қытай деректерінде, ҚХР партия басшыларының баяндамасында 理念 (linian) яғни, концепция немесе тұжырымдама деп көрсетіледі. Ал бастама немесе инициатива 倡议 (changyi) «Белдеу мен жол» инициативасының мақсат-міндеті мен іске асырылу сипатын анықтап тұр.

Зерттеуші А.Нуридденова тақырыпқа қатысты материалдарды зерттей келе «адамзаттың ортақ тағдыры» концепциясы нақты іс-қимыл жоспары, принциптері мен нормасы жоқ концепция деген қорытындыға келген. Сонымен қоса авторлардың арасында бұл концепция «Белдеу мен жол» инициативасының идеялық және теориялық аспектілерін қамтитынын айтады. Сонымен қоса концепция Қытайдың сыртқы саяси белсенділігі әлдеқайда артып, жаһандық басқару мәселелеріне араласатынын, шет елде Қытайдың оң имиджін орнатуға деген талпынысы мен халықаралық ұйымдардың қызметіне қатысуынан аңғарылады [4, 55 б.]. Д.Жекенов, С.Джакубаева және М.Макишева бірлескен зерттеуі Си Цзинпиннің алғашқы 5 жылдағы билігінде жаңартылған және тұтас сыртқы саясат концепциясының орнағаны туралы сұрақтың басы ашық деп санайды. Сонымен қатар зерттеушілер қазіргі Қытайдың сыртқы саясаты туралы бірыңғай түсінік қалыптаспағанын жазады. Авторлар «қауымдастық ұғымының» теориялық қырларына тоқтала келіп, аталған концепцияны қарастыру арқылы «күштер балансы» теориясының өзектілігін жоймағанын айтады. Тағы бір зерттеуінде

Д.Жекенов Қытайдың қазіргі концепциялары мен инициативасын жаһанданудың «қытайлық үлгісі» деп қарастырады [5, 18 б.].

Сюй мен Гоның бірлескен зерттеуінше, Қытай тарапы тұжырымдаманың мағынасы, мақсатты елдері және нақты іс-қимыл жоспары туралы анықтама берген жоқ және оны ұран ретінде еркін қолданады. Сондықтан өзге мемлекеттердің бұл тұжырымдаманың өз ұлттық мүдделеріне ықпалын бағалау қиынға соғып отыр. Тіпті кейбір қытай ғалымдары концепцияның мақсат-міндеті бұлыңғыр болғандықтан басқа елдердің алаңдаушылығын тудырып отыр дейді. Олардың пікірінше, Қытайға көрші және басқа мемлекеттер бұл концепцияны қабылдас бұрын олардың Қытайға деген ұзақ уақытқа созылған сенімсіздігі, күрделі тарихи, этникалық және мәдени мәселелері шешімін табуы қажет [28, 12 б.].

Чжан Дэнхуа пікірінше, «адамзат тағдыры қауымдастығы» жаңа және жеткілікті зерттелмеген, сондай-ақ мағынасы анық емес тұжырымдама делінеді. Оның ойынша Қытай бұл концепцияны Оңтүстік Қытай теңізіндегі шекаралық шиеленісті жеңілдету үшін, сонымен қоса 21 ғасырдың алғашқы екі-үш онжылдығында Қытай экономикасының дамуына қолайлы сыртқы жағдай жасау осы дипломатиялық стратегияны іске асырады [8, 198 б.]. Ван Цзяньвэй бұл концепцияны Қытайдың жауапты мемлекет сатысына көтеру және жаһандық басқару арқылы әлемге Қытайдың өрлеуін қабылдатуға пайдаланады деп санайды. Партияның ХІХ съезіндегі баяндамасында айтылғандай, Қытай өзінің тұжырымдамасы арқылы әлемдік тәртіптің жаңа үлгісін ғана емес, сонымен бірге экономикалық және саяси дамудың балама жолын ұсына алады деп санайды [12].

Ресей ғалымдары А.Цвык пен А.Семенов «адамзат тағдыры» идеясының түп негізін ежелгі Қытайдың «天下为公» (tianxia datong – Аспан асты бәріне ортақ), «世界大同» (shijie datong – Әлемнің ұлы бірігуі) философиясынан қарастырады [7, 74 б.]. А.Тушков пен Д.Фоменко да бұл концепцияның тарихи тамыры терең екенін айтып, б.з.д V ғасырдағы 阴阳的对立与统 (yinyang de duili yutong) - «ин мен янның» қайшылығы мен бірлігі, жоғарыда айтылған «Аспан астындағы әлемнің бірлігі» идеяларымен үйлесіп жатқанын назарға алады [6, 123 б.]. Н.Ролланд «Си Цзиньпин Қытайдың жетекшілігімен жаңа әлемдік тәртіпке деген көзқарасын 21 ғасырдағы 天下 (tianxia) моделі ретінде орнатуға тырысады. «Адамзат тағдырының» қауымдастығы «Аспан астындағы» халықтың барлығына таралатын, бірақ Қытайға бағынатын тәртіпті орнатады деп санайды [14]. Л.Тобин Қытайдың сыртқы саясаттағы принциптерін республиканың

алғашқы жылдарындағы іргелі ұстанымдармен байланыстырады. 1954 жылы ҚХР Премьері Чжоу Энлай Үндістан басшылығымен кездесуде «бейбіт қатар өмір сүрудің бес қағидатын» ұсынды. Ол – аумақтық тұтастық пен егемендікті өзара құрметтеу, өзара агрессияға жол бермеу, ішкі істерге араласпау, теңдік пен ынтымақтастық, сондай-ақ бейбіт қатар өмір сүру. Кейінгі Қытай басшылары, соның ішінде Си Цзиньпин оны Қытайдың сыртқы саясатының негізгі қағидаттары ретінде бекітті [29]. Алайда, Си Цзиньпиннің жаһандық басқаруды өзгерту (全球治理变革 – quanqiu zhili biange) көзқарасы бұрынғы Қытай басшыларынан амбициясы жоғары болып шықты.

Қытайдың жаңа доктриналары мен бастамалары негізінде жатқан стратегиясын қабылдауда әлі де алшақтық бар. Мысалы, Си Цзиньпин шетелдік аудиторияға «Белдеу мен жол» инициативасы инфрақұрылымды дамытуды көздейтін таза экономикалық ынтымақтастық моделі екенін бірнеше рет айтқан. Сол сияқты «адамзат тағдырының қауымдастығы» ортақ таза, гүлденген, инклюзивті, өзара құрмет пен тең дәрежелі келіссөз қатынасын көздейтінін алға тартады. Сол үшін стратегия, жоспар, бағдарлама емес, инициатива және концепция деп берілген. Қытай жаһандық басқаруды реформалау тек өзіне ғана емес, сонымен бірге әлемге қажет екенін, Қытайдың оған қауіп төндірмейтінін, халықаралық ынтымақтастық пен дамуға кең мүмкіндік ашатынын дәлелдеуге тырысады.

Зерттеушінің айтуынша «бейбіт даму» және «адамзат тағдырының» арасында айтарлықтай айырмашылық бар. Ху Цзиньтао «бейбіт дамуды» ұсынған уақытта Қытай «көлеңкеде» болса, Си Цзиньпин мәлімдегендей «адамзат тағдырының қауымдастығын» құруда Қытай үйлестіруші және жетекші рөл атқарады [30, 46 б.]. Бұл «ұстамды» дипломатиядан бас тартып, Қытайдың жаһандық басқаруда белсенді рөл ойнау ұмтылысын көрсетеді. «Адамзат тағдыры» Си Цзиньпин енгізген саяси жаңа терминдердің бірі ғана және оның сыртқы саясаттағы ашық белсенділігін көрсетеді [31, 85 б.].

А.Годболе Қытайдың «адамзат тағдыры» концепциясы оның сыртқы саясатының екі негізгі ерекшелігін ашады дейді. Біріншісі – Қытай дипломатиясының көпқырлығы. Қытай ортақ мүдделерді алға жылжыту үшін елдерді ынтымақтастыққа шақырып отырса, кейбір жағдайда ол сыртқы саясатта белсенді және табанды әрекет етеді. Екіншісі – Қытай дипломатиясындағы осы екі үрдіс қарама-қайшы болып көрінгенімен, Қытайдың негізгі мүддеге және оған қатыссыз мәселелерді шешудегі әркілы стратегиясын көрсетеді [32, 300 б.].

Зерттеу нәтижесінде «Адамзат тағдырының ортақ қауымдастығы» өңірлік және жаһандық дискурста үлкен орын алған «Белдеу мен

жол» инициативасының алдында жоспарланған, сонымен қатар ҚХР Конституциясын енген салмақты стратегия деуге болады. Біздің есептеуімізше, «адамзат тағдырының қауымдастығы» концепциясына қатысты сын-пікірлердің бір себебі оның «Белдеу мен жол» инициативасымен байланысында жатыр. Лю Ижу мен К.Авдокушиннің пікірінше, инициатива (Белдеу мен жол) концептуалды стратегияның қалпына келіп, мемлекеттің ішкі проблемаларын ғана емес, әлем экономикасын дамытудың жаһандық міндеттерін реттеуге қажетті жаңа механизм, жаһандық басқаруды ілгерілету концепциясы және қазіргі заманғы дамудың «негізгі идеологиясына» айналды. 2017 жылдан белсенді түрде жарияланып келе жатқан «адамзат тағдырының ортақ қауымдастығын» құру осы концепцияның орталық постулаты ретінде қалыптасты [33, 68 б.].

Егер «бейбіт даму», «үйлесімді әлем» Ху Цзинтаоның мұрасы болса, «адамзат тағдырының» концепциясы Си Цзинпин мен оның әкімшілігінің дипломатиялық қолтаңбасы ретінде қарастырылады. Өйткені, Қытай компартиясы «Си Цзинпиннің жаңа дәуірдегі қытайлық ерекшелігі бар социализм туралы ойларына» осы концепцияны қосқан. ҚХР Конституциясына өзгертулер енгізілгенде Мао Цзедун мен Дэн Сяопиннің есімдерімен қатар Си Цзинпиннің аты қосылғанын ескерсек, осы концепция мен «Белдеу мен жол» инициативасын ҚХР Төрағасының жаһандық басқаруға ұсынған идеясы ретінде қарастыруға болады.

Қытайдың алдыңғы сыртқы саяси доктриналарының Конституцияға енгізіліп, оның тиісті баптарында көрсетілгені кемде-кем. Жоғарыда аталған зерттеушілердің басым көпшілігі концепцияның Конституцияға енгізілуін ескере бермейді. Бірақ ғалымдар 人类命运共同体(renlei mingyun gongtongti) идеясының 2011 жылдан бастап ҚХР ресми құжаттарында көрініс тапқанын жазады. 2011 жылы «Қытайдың бейбіт дамуы» жөніндегі «Ақ кітапта» мемлекеттік жүйесі, даму деңгейі әртүрлі елдерді байланыстыратын «Ортақ тағдыр қауымдастығын» құру идеясы туралы алғаш айтылды [8, 197 б.]. 2012 жылы ҚКП XVIII съезінің ашылуында ұлттық мүддені іске асыруда өзге мемлекеттің заңды қызығушылықтарын ескеру, барлық елдің дамуын қолдау арқылы адамзат тағдырластығын орнату идеясы ортаға салынды. Ортақ мүдде, жауапкершілік, жаһандық баланс жөнінде ақпарат құралдары мен ресми құжаттарда айтыла бастады.

ҚХР жаңа Төрағасы Си Цзиньпин 2013 жылы наурызда Мәскеу халықаралық қатынастар институтында баяндама жасаған кезде екі маңызды тұжырымдама туралы айтты. Ол – «адамзат тағдырының

ортақ қауымдастығы» және «жаңа сипаттағы халықаралық қатынастар». Осындай концепциялар халықаралық қауымдастықтың алдында тұрған бірқатар күрделі мәселелерді шешу үшін Қытайдың берген жауабы болды. Кейіннен Си Цзиньпин Қытайда және одан тыс жерлердегі маңызды жиындарда аталған тұжырымдарды егжей-тегжейлі баяндап, олардың мазмұнын екіжақты, аймақтық және жаһандық аспектілерде толықтырып отырды. 2015 жылы БҰҰ 70-жылдығына арналған саммитте Си Цзиньпин адамзат тағдырластығын орнатуға инновациялық ашықтық, гармониялық және мәдени алмасу, таза экологиялық жүйе, «жасыл» даму себеп болатынын атап өтті [34].

2017 жылы «Адамзат тағдырының ортақ қауымдастығы» тұжырымдамасы БҰҰ әлеуметтік даму комиссиясының, БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің және БҰҰ Адам құқықтары жөніндегі Кеңесінің қарарларына енгізілді. «Тағдырластық» ұғымы мыңжылдықтағы қытай мәдениетімен және қытайлық дипломатия концепциясымен түсіндірілді [35]. Ал ҚКП-ның ХІХ Бүкілқытайлық съезінде аталған идея Қытай Коммунистік партиясының Жарғысына енгізілді. 2017 жылы 1 желтоқсанда Си Цзиньпин ҚКП мен әлемнің саяси партиялары Диалогының ашылу салтанатында: «Адамзаттың тағдырластығы концепциясы барған сайын қолдауға ие болып, тұжырымнан нақты іске айналып келеді» деді [36].

2018 жылы 11 наурызда ҚХР Бүкілқытайлық халық өкілдері жиналысының 13-сессиясында Конституцияға түзетулер қабылданды. Ол бойынша Конституцияда «Адамзат тағдырының ортақ қауымдастығын құру» идеясы бекітілді. ҚХР Конституциясының 35-бабы, 12 пунктінде сыртқы саясатқа қатысты Қытай «бейбіт даму жолын, өзара пайда табу және өзара ұтымды, ашықтық стратегиясы» ұстанатыны қосылды. Ал «әр мемлекетпен дипломатиялық қатынастар, экономикалық, мәдени байланыстарды дамыту» бөлігі «адамзат тағдырының ортақ қауымдастығын құруға ықпалдасу» деп толықтырылды [37]. 2018 жылы ҚХР Конституциясына сыртқы саясат бойынша мынадай жаңа толықтырулар енгізілді:

«Бейбіт даму жолын қолдау» - «坚持和平发展道路».

«Өзара пайда табу және жеңіске жету, ашықтық стратегиясын қолдау» - «坚持互利共赢开放战略».

«Адамзат тағдырының ортақ қауымдастығын құруға ықпалдасу - «推动构建人类命运共同体».

Ол бойынша «адамзат тағдырының ортақ қауымдастығы» «Жаңа дәуірдегі қытайлық ерекшелігі бар социализм» идеясының

және «Жаңа дәуірдегі қытайлық дипломатияның» маңызды бөлігі. Бейбітшілік пен дамуға қосатын Қытайдың үлесі ретінде қарастырылған. ҚХР СІМ «бұл идея Қытайдың 5 мың жылдық дәстүрлі мәдениеті мен жаңа Қытайдың 60 жылдық дипломатиялық практикасы мен Қытайдың жаһандық дамуға деген көзқарасы» дейді [38]. Конституция кез-келген мемлекеттің басты заңы болғандықтан, ондағы ҚХР сыртқы саясаты жөніндегі ұстанымдар қытайлық дипломатияның іргетасы болып саналады. Бұл конституциялық өзгертулер мен толықтырулар ҚХР сыртқы саясатын дамыта және толықтыра отырып, оның үздіксіздігі мен тұрақтылығын, белсенділігі мен жаңа дәуірдегі трансформациясын көрсетеді.

Қорытынды

Мақалада ҚХР сыртқы саясатының трансформациясындағы, сондай-ақ жаһандық басқару контекстіндегі «Адамзат тағдырының ортақ қауымдастығы» концепциясы кешенді түрде қарастырылды. Зерттеуде түпнұсқа деректердің негізінде аталған концепцияның ҚХР сыртқы саясатының трансформациясындағы алатын орнын, алдыңғы идеялардан айырмашылығы, төрт кезеңге бөлінген даму сатысы, сондай-ақ «Белдеу мен жол» инициативасымен өзара байланысына ғылыми баға берілді. Біздің зерттеуімізше, он жылға жуық уақытта бұл концепция идеядан нақты іс-қимыл жүйесіне дейінгі төрт кезеңдік трансформациядан өтті. 2011-2013 жылдары бұл идея ретінде ішкі Қытайға таныстырылып, бағыт-бағдары қалыптасса, 2014-2016 жылдары БҰҰ алаңында және әлемдік аудиторияға концепция болып жарияланды, ал 2017 жылы Коммунистік партияның жарғысы, кейін ҚХР Конституциясына енген соң, Қытайдың жаһандық басқаруға ұсынған іс-қимыл жүйесіне айналды. Зерттеуде ҚХР Конституциясындағы сыртқы байланыстарға қатысты жаңа баптар жеке талдауға алынды. Ал 2020 жылғы COVID-19 пандемиясының таралуы кезеңінде Қытай «адамзат тағдыры» мен «Белдеу мен жол» инициативасын жаңа жағдайға бейімдеп, келесі даму сатысына өткізді.

Мақалада «адамзат тағдырының қауымдастығы» сыртқы саяси концепция болғанымен, ҚХР ішкі саяси аспектілерін де тыс қалдырмайтыны қарастырылды. Ху Цзиньтао кезеңінде «ортақ тағдыр» Сянган, Аомын және Тайванмен «Бір мемлекет – екі жүйе» саясаты бойынша сауда-экономикалық, саяси-мәдени интеграцияға басымдық берді. Ол уақытта «ортақ тағдыр» ұғымы ҚХР ішкі тұтастығы мен тұрақтылығын нығайтуға бағытталған еді. Ал Си

Цзиньпин билігінің алғашқы кезеңінде «адамзат тағдырының қауымдастығы» алдыңғы «Бейбіт өрлеу» мен «Үйлесімді әлемнің» жалғасы ретінде шыққанымен, кейін мүлде жаңа сипатқа ие болды. Концепция саяси-ғылыми айналымға еніп, сыртқы алаңда Қытайдың имиджін орнататын басты идея ретінде қалыптаса бастады. 2013 жылы «Белдеу мен жол» инициативасының шығуымен оның өзектілігі бірнеше есе артты. Си Цзинпин ҚХР төрағалығына келген уақыттан бастап «адамзат тағдырының қауымдастығы» оның сөздері мен баяндамаларында 100-ден аса рет айтылды. Концепция Қытайдың ішкі ғылыми-зерттеу орталықтарында, ЖОО мен бұқаралық ақпарат құралдарында, сондай-ақ халықаралық ғылыми қауымдастықта жиі талқыланды. Бұл концепция Қытай Коммунистік партиясының жаһандық басқару идеяларын алға жылжыту үшін мықты идеологиялық ресурс берді, сондай-ақ мемлекеттік институттарды осы тақырыптың төңірегінде мобилизациялады.

Зерттеуде «адамзат тағдырының қауымдастығы» Қытайдың жаһандық басқаруды реформалау ұмтылысын көрсететіні тұжырымдалды. Қытай өзінің бастамаларын БҰҰ тұрақты даму мақсаттарымен байланыстыра отырып, ең алдымен өзіне жетекші орын беретіні жасырын емес. «Белдеу мен жол» инициативасы – «адамзат тағдырының қауымдастығы» концепциясының практикалық механизмі. Аталған тұжырымдама «халықаралық қатынастардың жаңа сипаты» мен «Жаңа дәуірдегі қытайлық ерекшелігі бар үлкен мемлекеттің дипломатиясымен» қатар «Қытай арманына» жетудің құралы. «Адамзат тағдыры» және сыртқы саясаттағы концепттер – Қытайдың жаһандық басқаруды реформалау ұмтылысы, сыртқы саясаттағы ашық белсенділігін, стратегиялық мүмкіндіктерді пайдаланатын көпқырлы дипломатиясын білдіреді. Концепция бойынша бейбітшілік пен қауіпсіздік, ортақ өркендеу, ашықтық пен төзімділік, экологиялық таза әлем принциптерін ұсынып отырғандықтан ең алдымен Қытайдың ішкі және сыртқы саясатта осы міндеттерді орындау жауапкершілігін күшейтеді.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Алдабек Н.А., Түргенбай А.А., Асыл М.Б. Қытайдың «Бір белдеу, бір жол» стратегиялық жобасы және Қазақстандағы синофобиялық көзқарастың себептері // ҚазҰУ хабаршысы. Шығыстану сериясы. - №1(92). – 2020. – 4-13 б.

2. Мұқаметханұлы Н., Құдайбергенова А. Си Цзиньпин билігінің доктринасы // ҚазҰУ хабаршысы. Шығыстану сериясы. - №2(97) – 2021. – 106-115 б.
3. Кожирова С.Б. Китай как новый лидер глобализации: планы и реалии. – 2020. Ссылка: <https://isca.kz/ru/pubs-ru/2033>. (Доступ: 02.08.2021)
4. Nuriddenova A.K. The concept of «community of common destiny»: implications for China's foreign policy behavior // *Journal of Oriental Studies*. – vol. 92, no. 1. – 2020. – pp. 54-60.
5. Zhekenov, D., Makisheva, M., Jakubayeva, S. Chinese foreign policy through the prism of «community of common destiny» // *International Relations and International Law Journal*. – vol. 88, no. 4. – 2019. – pp. 13-19.
6. Тушков А.А., Фоменко Д.А. Экспликация концепта Си Цзиньпина «Сообщество единой судьбы человечества» как философия Евразийского развития // *Международный научно-исследовательский журнал*. - № 3 (105). – 2021. – с. 123-127.
7. Семёнов А., Цвык А. Концепция «Общего будущего человечества» во внешнеполитической стратегии Китая // *Мировая экономика и международные отношения*. – № 8(63). – 2019. – с. 72-81
8. Denghua Z. The Concept of 'Community of Common Destiny' in China's Diplomacy: Meaning, Motives and Implications // *Asia&Pacific Policy Studies*. - vol.5, no. 2. – 2018. – pp.196-207
9. Chen Z. The Practical Way of the Community of Common Destiny for All Mankind. – 2018. Available at: <https://www.atlantispres.com/proceedings/iccese-18/25894044> . (accessed: 03.08.2021)
10. Ding J. & Cheng H. China's Proposition to Build a Community of Shared Future for Mankind and the Middle East Governance. – 2017. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/25765949.2017.12023314> . (accessed: 03.08.2021)
11. Zhao X. In Pursuit of a Community of Shared Future // *China Quarterly of International Strategic Studies*. – vol. 4, no. 1. – 2018. – pp. 23–37
12. Wang J. Xi Jinping's 'Major Country Diplomacy:' A Paradigm Shift? – 2018. URL://<http://chinamatters.org.au/wp-content/uploads/2018/10/Jianwei-Wang-Major-Country-Diplomacy.pdf>. (accessed: 03.08.2021)
13. Swaine M. The 19th Party Congress and Chinese Foreign Policy. – 2017. URL://<http://carnegieendowment.org/2017/10/16/19th-party-congress-andchinese-foreign-policy-pub-73432>. (accessed: 03.08.2021)
14. Rolland N. Beijing's Vision for a Reshaped International Order. – 2018. URL://<https://jamestown.org/program/beijings-vision-reshaped-international-order/> (accessed 06.08.2020).
15. Tobin D. How Xi Jinping's «New Era» Should Have Ended U.S. Debate on Beijing's Ambitions. – 2020. Available at: <https://www.csis.org/analysis/how-xi-jinpings-new-era-should-have-ended-us-debate-beijings-ambitions> (accessed 06.08.2020).
16. Stec G. China's Belt and Road Initiative is Neither a Strategy, Nor a Vision. It is a Process. – 2018. URL://<https://www.eias.org/wp-con>

tent/uploads/2016/03/EU_Asia_at_a_Glance_Stec_BRI_2018-1.pdf (accessed 06.08.2020).

17. Fioretos O. and Tallberg J. Politics and theory of global governance // *International Theory*. – vol.13, no.1. – 2021. – pp. 99 – 111

18. Zurn M. A Theory of Global Governance: Authority, Legitimacy, and Contestation. Oxford: Oxford University Press. – 2018. – pp. 336

19. 中华人民共和国宪法 [Zhonghua renmin gongheguo xianfa – ҚХР Конституциясы]. – 2004. Сілтеме: <http://www.gqg.gov.cn/node2/node3/node5/node9/userobject7ai1273.html> (қаралған күні: 05.08.2021)

20. Остроухов О. Внешняя политика Китая в годы реформ и перспективы ее развития // *Мировая экономика и международные отношения*. – № 3. – 1999 – с. 5-15

21. 大力实施企业“走出去”战略 加快对接“一带一路”[Dali shishi qiye «zou chuqu» zhanlue jiakuai duijie «yidai yilu» – Кәсіпорындардың «жаһанға шығуын» қуатты іске асырайық және «Белдеу мен жолдың» түйсіуін жеделдетейік]. – 2016. Сілтеме: <http://fec.mofcom.gov.cn/article/fwyydy/zgzh/201610/20161001408667.shtml> (қаралған күні: 06.08.2021)

22. Гулина Е. Внешнеполитический курс КНР: эволюция и тенденции развития. – 2018. Ссылка: <https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnepoliticheskiy-kurs-knr-evolyutsiya-i-tendentsii-razvitiya/viewer> (доступ: 25.07.2021)

23. Сыроежкин К.Л. Нужно ли Казахстану бояться Китая: мифы и фобии двусторонних отношений. – Алматы: КИСИ, 2014. – 432 с.

24. 夏立平, 江西元(Xia Liping, Jiang Xi yuan – Ся Липин, Цзян Сиюань). 中国和平崛起[zhongguo heping jueqi – Қытайдың бейбіт өрлеуі]. – Пекин: 中国社会科学出版社(zhongguo shehui kexue chubanshe – Қытайдың қоғамдық ғылымдар баспасы). – 2004. – 391 页.

25. Әмірғалиева А. М. Халықаралық қатынастар контекстіндегі қытайдың көпполярлы әлем құру саясаты / «Ғылым және білім – 2015» атты студенттер мен жас ғалымдардың X халық. ғыл. конф. – Астана. – 2015. – 7419 б.

26. Сыроежкин К. Китайская мечта. – 2013. Ссылка: <https://carnegieendowment.org/2013/05/15/ru-pub-51826> (доступ: 27.07.2021)

27. Xinhuanet. Let the community with shared future vision shine brighter. – 2020. URL://http://www.xinhuanet.com/english/2020-03/24/c_138912849.htm. (Accessed: 02.08.2021)

28. Xu J., Guo C. Mingyun gongtongti' gainian bianxi [Research on Conception of Community of Destiny] // *Journal of Strategy and Decision-making*. №6. – 2016. – p. 3– 22

29. Tobin L. Xi's Vision for Transforming Global Governance: A Strategic Challenge for Washington and Its Allies. – 2018. URL://<https://tnsr.org/2018/11/xis-vision-for-transforming-global-governance-a-strategic-challenge-for-washington-and-its-allies/> (Accessed: 05.08.2021)

30. Liu Z. Yazhou mingyun gongtongti de neihan he goujian silu [The Meaning of and Ways to Build the Asian Community of Common Destiny] // *China International Studies*. – no. 4 – 2015. – pp. 40– 53

31. Poh A., Li M. A China in Transition: The Rhetoric and Substance

- of Chinese Foreign Policy Under Xi Jinping // *Asian Security*. – No. 13(2) – 2018. – pp. 84–97.
32. Godbole A. China's Asia Strategy Under President Xi Jinping // *Strategic Analysis*. – no.30(3). – 2015. – pp. 298–302.
33. Лю Ижу, Авдокушин Е.Ф. Проект «Один пояс – один путь» 2.0 – стратегия стимулирования глобальной экспансии Китая // *Мир новой экономики*. - №13(1). – 2019 – с.67-76
34. Ministry of Foreign Affairs. Xi Jinping Attends General Debate of 70th Session of the UN General Assembly and Delivers Important Speech[Electronic resource]. – 2015. URL://https://www.fm-prc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/xjpdmgjxgsfwbcxlhgcl70znlxlfh/t1304144.shtml (Accessed: 06.08.2021)
35. 习近平(Xi Jinping – Си Цзиньпин). 共同构建人类命运共同体 [gongtong goujian renlei mingyun gongtongti – Адамзат тағдырының ортақ қауымдастығын бірлесіп құрайық]. – 2017. URL://<http://cpc.people.com.cn/n1/2017/0120/c64094-29037658.html> (Қаралған күні: 08.08.2021)
36. 习近平(Xi Jinping – Си Цзиньпин). 中国共产党与世界政党高层对话会开幕式并发表主旨讲话[zhongguo gongchandang yu sijie zhengdang gaoceng duihua hui kaimu shibing fabiao zhuzhi jianghua - Қытай компартиясы мен әлемдік саяси партиялардың жоғары деңгейдегі диалогының ашылу салтанатындағы баяндама]. – 2017. URL://<http://cpc.people.com.cn/n1/2017/1202/c64094-29681323.html>. (қаралған күні: 15.06.2021)
37. 中华人民共和国宪法修正案（2018年3月11日第十三届全国人民代表大会第一次会议通过）[zhonghua renmin gongheguo xianfa xiuzheng an 2018 nian 3 yue 11 ri di shisan ju quanguo renmin daibiao dahui di y ice huiyi tongguo - ҚХР Конституциясына түзету. 13-ші Бүкілқытайлық халық өкілдері жиналысының 2018 жылғы 11 наурыздағы бірінші отырысында қабылданды]. – 2018. URL://http://www.gov.cn/xinwen/2018-03/11/content_5273222.htm . (қаралған күні: 18.06.2021)
38. 王毅 (Wang Yi – Ван И). 坚定不移走和平发展道路推动构建人类命运共同体 [jianding bu yi zou heping fazhan daolu tuidong goujian renlei mingyun gongtongti – Бейбіт даму жолынан таймайық және адамзат тағдырының ортақ қауымдастығын құруға ықпал етейік]. – 2018. URL:// <http://theory.people.com.cn/n1/2018/0314/c40531-29866391.html>. (қаралған күні: 18.06.2021)

REFERENCES:

1. Aldabek N.A., Turgenbai A.A., Asyl M.B. (2020). *Kytaidyń «Bir beldeu, bir zhol» strategiyalyk zhobasy zhane Kazakstandagy sinofobi-alyk kozkarastyn sebepteri* [China's «One belt, one way» strategic project and the causes of sinophobic sentiment in Kazakhstan]. *KazUU khabarshysy. Shygystanu seriyasy-Journal of Oriental Studies*. [S.l.], vol. 92, no. 1. pp. 4-13
2. Mukametkhanuly N., Kudaibergenova A. (2021). *Si Tszin'pin biliginin doktrinasy*[Xi Jinping's doctrine of power]. *KazUU khabarshysy. Shygystanu seriyasy - Journal of Oriental Studies*. [S.l.], vol. 97, no. 2. pp. 106-115

3. Kozhirova S.B. (2020). *Kitai kak novyi lider globalizatsii: plany i realii*[China as the new leader of globalization: plans and realities]. Available at: <https://isca.kz/ru/pubs-ru/2033>. (Accessed: 02.08.2021)
4. Nuriddenova A.K.(2020) The concept of «community of common destiny»: implications for China's foreign policy behavior. *Journal of Oriental Studies*. – vol. 92, no. 1. pp. 54-60.
5. Zhekenov, D., Makisheva, M., Jakubayeva, S. (2019). Chinese foreign policy through the prism of «community of common destiny». *International Relations and International Law Journal*. Vol. 88, no. 4. pp. 13-19
6. Tushkov A.A., Fomenko D.A. (2021). *Eksplikatsiya kontsepta Xi Tszin'pina «Soobshchestvo edinoi sud'by chelovechestva» kak filosofiya Evraziiskogo razvitiya* [Explication of Xi Jinping's concept «Community of common destiny for mankind» as a philosophy of Eurasian development]. *Mezhdunarodnyi nauchno-issledovatel'skii zhurna-International Scientific Research Journal*. No.3 (105). pp. 123-127
7. Semenov A., Tsvyk A.(2019). *Kontseptsiya «Obshchego budushchego chelovechestva» vo vneshnepoliticheskoi strategii Kitaya*[The Concept of the «Common Future of Humanity» in China's Foreign Policy Strategy]. *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya-World economy and international relations*. No 8(63). pp. 72-81
8. Denghua Z.(2018). The Concept of 'Community of Common Destiny' in China's Diplomacy: Meaning, Motives and Implications. *Asia&Pacific Policy Studies*. Vol.5, no. 2. pp.196-207
9. Chen Z.(2018). The Practical Way of the Community of Common Destiny for All Mankind. URL://<https://www.atlantis-press.com/proceedings/iccse-18/25894044> . (Accessed: 03.08.2021)
10. Ding J. & Cheng H.(2017).China's Proposition to Build a Community of Shared Future for Mankind and the Middle East Governance. URL://<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/25765949.2017.12023314> . (Accessed: 03.08.2021)
11. Zhao X.(2018). In Pursuit of a Community of Shared Future. *China Quarterly of International Strategic Studies*. Vol. 4, no. 1. pp. 23–37
12. Wang J.(2018). Xi Jinping's 'Major Country Diplomacy:' A Paradigm Shift? URL://<http://chinamatters.org.au/wp-content/uploads/2018/10/Jianwei-Wang-Major-Country-Diplomacy.pdf>. (Accessed: 03.08.2021)
13. Swaine M.(2017). The 19th Party Congress and Chinese Foreign Policy. URL://<http://carnegieendowment.org/2017/10/16/19th-party-congress-andchinese-foreign-policy-pub-73432>. (Accessed: 03.08.2021)
14. Rolland N.(2018). Beijing's Vision for a Reshaped International Order. Available at: <https://jamestown.org/program/beijings-vision-reshaped-international-order/>. (Accessed 06.08.2020).
15. Tobin D.(2020) How Xi Jinping's "New Era" Should Have Ended U.S. Debate on Beijing's Ambitions. URL://<https://www.csis.org/analysis/how-xi-jinpings-new-era-should-have-ended-us-debate-beijings-ambitions> (Accessed 06.08.2020).
16. Stec G.(2018). China's Belt and Road Initiative is Neither a Strategy, Nor a Vision. It is a Process. URL://<https://www.eias.org/wp-con>

tent/uploads/2016/03/EU_Asia_at_a_Glance_Stec_BRI_2018-1.pdf (Accessed 06.08.2020).

17. Fioretos O. and Tallberg J.(2021). Politics and theory of global governance. *International Theory*. Vol.13, no.1. pp. 99 – 111

18. Zurn M.(2018). A Theory of Global Governance: Authority, Legitimacy, and Contestation. *Oxford: Oxford University Press*. 336 pp.

19. 中华人民共和国宪法(2004). *Zhonghua renmin gongheguo xianfa* [The Constitution of the People's Republic of China]. URL://http://www.gqb.gov.cn/node2/node3/node5/node9/userobject7ai1273.html(Accessed: 05.08.2021)

20. Ostroukhov O.(1999). *Vneshnyaya politika Kitaya v gody reform i perspektivy ee razvitiya*[China's foreign policy in the years of reforms and prospects for its development]. *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya-World economy and international relations*. No 3. pp. 5-15

21. 大力实施企业“走出去”战略 加快对接“一带一路”.(2016). *Dali shishi qiye «zou chuqu» zhanlue jiakuai duijie «yidai yilu»*. [Vigorously implement the enterprise «going out» strategy and speed up the docking of the «Belt and Road»]. URL://: http://fec.mofcom.gov.cn/article/fwydy/zgzx/201610/20161001408667.shtml (Accessed: 06.08.2021)

22. Gulina E.(2018). *Vneshnepoliticheskii kurs KNR: evolyutsiya i tendentsii razvitiya*[China's foreign policy: evolution and development trends]. URL:// https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnepoliticheskii-kurs-knr-evolyutsiya-i-tenden-tsii-razvitiya/viewer (Accessed: 25.07.2021)

23. Syroezhkin K.L.(2014). *Nuzhno li Kazakhstanu boyat'sya Kitaya: mify i fobii dvustoronnikh otnosheniya*[Should Kazakhstan be afraid of China: myths and phobias of bilateral relations]. *Almaty: KISI*.pp. 432

24. 夏立平, 江西元(Xia Liping, Jiang Xiyuan).(2004). 中国和平崛起 [*zhongguo heping jueqi – China's peaceful rise*]. Pekin: 中国社会科学出版社(*zhongguo shehui kexue chubanshe – China Social Sciences Press*). pp. 391

25. Amirgaliyeva A. M.(2015). *Khalykaralyk katynastar kontekstindegi Kytaidyn kopolyarly alem kuru sayasaty*[China's policy of creating a multipolar world in the context of international relations]. «*Gylım zhane bilim – 2015» aty studentter men zhas galymdardyn X khalyk. gyl. konf. (X International Scientific Conference of Students and Young Scientists «Science and Education - 2015»)*. Astana. pp. 7419

26. Syroezhkin K.(2013). *Kitaiskaya mechta*[Chinese dream]. Available at: <https://carnegieendowment.org/2013/05/15/ru-pub-51826> (Accessed: 27.07.2021)

27. Xinhuanet.(2020). Let the community with shared future vision shine brighter. URL://http://www.xinhuanet.com/english/2020-03/24/c_138912849.htm. (Accessed: 02.08.2021)

28. Xu J., Guo C.(2016). «*Mingyun gongtongti» gainian bianxi* [Research on Conception of «Community of Destiny»]. *Journal of Strategy and Decision-making*. No 6. pp. 3–22

29. Tobin L.(2018). Xi's Vision for Transforming Global Governance: A Strategic Challenge for Washington and Its Allies. URL://https://tnsr.

- org/2018/11/xis-vision-for-transforming-global-governance-a-strategic-challenge-for-washington-and-its-allies/ (Accessed: 05.08.2021)
30. Liu Z.(2015). *Yazhou mingyun gongtongti de neihan he goujian silu* [The Meaning of and Ways to Build the Asian Community of Common Destiny]. *China International Studies*. No. 4. pp. 40– 53
31. Poh A., Li M.(2018). A China in Transition: The Rhetoric and Substance of Chinese Foreign Policy Under Xi Jinping. *Asian Security*. No.1, vol. 3(2). pp. 84–97
32. Godbole A.(2015). China's Asia Strategy Under President Xi Jinping. *Strategic Analysis*. No.30(3). pp. 298–302.
33. Lyu Yizhu, Avdokushin E.F.(2019). *Proekt «Odin poyas – odin put'» 2.0 – strategiya stimulirovaniya global'noi ekspansii Kitaya* [Belt and Road Project 2.0 - Strategy to Stimulate China's Global Expansion] // *Mir novoi ekonomiki-The world of the new economy*. No 13(1). pp. 67-76
34. Ministry of Foreign Affairs.(2015). Xi Jinping Attends General Debate of 70th Session of the UN General Assembly and Delivers Important Speech. Available at: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/xjpdmgjxgsfwbcxlhgcl70znlxh/t1304144.shtml (Accessed: 06.08.2021)
35. 习近平(Xi Jinping)。(2017)。共同构建人类命运共同体。 *Gongtong goujian renlei mingyun gongtongti*. [Build a community of common destiny for mankind together]. URL://<http://cpc.people.com.cn/n1/2017/0120/c64094-29037658.html> (Accessed: 08.08.2021)
36. 习近平(Xi Jinping)。(2017)。中国共产党与世界政党高层对话会开幕式并发表主旨讲话。 *Zhongguo gongchandang yu sjikie zhengdang gaoceng duihua hui kaimu shibing fabiao zhuzhi jianghua* [A keynote speech at the Opening ceremony of the High-level Dialogue between the Communist Party of China and World Political Parties]. URL://(<http://cpc.people.com.cn/n1/2017/1202/c64094-29681323.html>). (Accessed: 15.06.2021)
37. 中华人民共和国宪法修正案（2018年3月11日第十三届全国人民代表大会第一次会议通过）(2018)。 *Zhonghua renmin gongheguo xianfa xiuzheng an 2018 nian 3 yue 11 ri di shisan ju quanguo renmin daibiao dahui di y ice huiyi tongguo* [Amendment to the Constitution of the People's Republic of China (adopted at the first meeting of the 13th National People's Congress on March 11, 2018)]. URL://http://www.gov.cn/xinwen/2018-03/11/content_5273222.htm. (Accessed: 18.06.2021)
38. 王毅(Wang Yi).(2018)。坚定不移走和平发展道路推动构建人类命运共同体。 *Jianding bu yi zou heping fazhan daolu tuidong goujian renlei mingyun gongtongti*. [Unswervingly follow the path of peaceful development and promote the building of a community of common destiny for mankind]. URL://<http://theory.people.com.cn/n1/2018/0314/c40531-29866391.html> 2018. (Accessed: 18.06.2021)